

Pregledni rad

UDK 341.231.14:342.721

DOI br. 10.7251/SVR1205161G

MEĐUNARODNA ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Doc. dr Dragan Golijan

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: I prirodna i stečena prava su vezana za čovjeka, i jedna i druga prava čine cjelovit sistem ljudskih prava koja pripadaju čovjeku. Prava čovjeka treba da štiti država, a savremeni ustavi to i regulišu, što ponekad i nije dovoljno. Nekad je potrebno da zaštitu ljudskih prava kontroliše međunarodna zajednica. Djelotvornost međunarodnog prava zavisi od spremnosti države da neka svoja savremena prava podvrgne međunarodnom nadzoru. Savremene države ratifikuju međunarodne ugovore iz oblasti ljudskih prava, pa ti ugovori i počivaju na načelu uzajamnosti i objektivnosti.

Ključne riječi: *međunarodna organizacija, ujedinjenje nacija, ljudska prava, univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o zaštiti prava čovjeka i osnovnih sloboda.*

UVOD

Ljudska prava su neizbježan deo i najvažniji deo ustavnih dokumenata države. Ustavno usavršavanje prava čovjeka je dovelo do izgrađivanja novih dobrih standarda u ovoj oblasti. Svi savremeni ustavi regulisali su oblast ljudskih prava.

Veći broj evropskih država je prihvatio Evropsku konvenciju o zaštiti prava čovjeka i osnovnih sloboda. Za moderne ustave karakteristično je da više pažnje poklanjaju pravnoj zaštiti ljudskih prava.

Veoma je značajno izvlačenje ljudskih prava iz isključive nadležnosti država na međunarodni nivo, te shvatanje ljudskih prava kao faktora značajnog za stvaranje stabilnosti i mira u svijetu.

Česte slabosti međunarodne zaštite proizilaze i iz toga što su ljudska prava i temeljne slobode direktno vezane za odnos pojedinca i države pod čijom se jurisdikcijom nalazi, i država je ta koja odgovara za stanje ljudskih prava, jer svako izlaganje pojedinca na međunarodni nivo zaštite ljudskih prava nailazi na ograničenja koja podrazumijevaju suverenitet i pravni subjektivitet države. Zbog navedenog su i određene granice i načini međunarodne zaštite prava na globalnom nivou. Poštovanje ljudskih prava lica pod svojom jurisdikcijom države obavezuju

ugovori, pravila međunarodnog običajnog prava i na osnovu opštih pravila koja priznaje civilizovani narod.¹

1) OSNOVI ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA

a. Međunarodni ugovori

Značajan broj ugovora iz oblasti ljudskih prava ima značaja u zaštiti, ali treba imati na umu da ne nastaju jednake obaveze za sve članove organizacije, jer sve zavisi od odluke države (svaki ugovor mora da potpiše, ratifikuje ili mu pristupi određena država). Iskustva pokazuju da su države nesklone prihvatanju postupka iznošenja žalbi u vezi sa njihovim postupcima pred međunarodne organe. U nekim slučajevima priznanje novih država uslovljeno je stanjem ljudskih prava.

Većina tijela Ujedinjenih nacija, koja se bave ljudskim pravima, imaju zadatak da stalno prate implementaciju ljudskih prava na osnovu obaveza koje za države članice proizilaze iz ugovora. Tijela Ujedinjenih nacija prikupljaju informacije iz raznih izvora o implementiranju ljudskih prava u državama članicama. Komiteti Ujedinjenih nacija stalno nadgledaju implementaciju ljudskih prava, su:

- Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije;
- Komitet za ljudska prava;
- Grupe tri;
- Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava;
- Komitet za eliminisanje diskriminacije žena;
- Komitet protiv torture;
- Komitet za prava djeteta.

Međunarodno običajno pravo

Međunarodno običajno pravo obavezuje sve države članice Ujedinjenih nacija. Država krši međunarodno pravo, ako kao dio državne politike, sprovodi, podstiče ili toleriše:

- Genocid;
- Ubistvo i nestajanje pojedinaca;
- Mučenje, ili drugo svirepo, nečovječno postupanje ili kažnjavanje;
- Ropstvo ili trgovina robljem;
- Dugotrajno samovoljno lišavanje slobode;
- Sistematska rasna diskriminacija.

Uvrštavanje ljudskih prava u običajno međunarodno pravo jača i pospešuje izvlačenje ljudskih prava iz unutrašnje nadležnosti države.

---

¹ Statut Međunarodnog suda, član 38. Stav 1.

b. Opšta načela civilizovanih naroda

Ovdje je riječ o načelima koja potiču ili pripadaju unutrašnjem pravnom poretku, a postoje u svim razvijenim pravnim sistemima postojećih država.

Pretpostavka je da se države obavezuju na poštivanje ljudskih prava i da prihvataju međunarodne ugovore sa ciljem da ih primijene u unutrašnjem sistemu i stvaranju uslova za njihovu realizaciju.

I pored svega, pojedine države krše ljudska prava. Kršenje ljudskih prava ima i duboku, ideološki, politički i pravno zasnovanu pozadinu.² Šta mogu Ujedinjene nacije učiniti na zaštiti ljudskih prava:

- Značajno je uspostavljanje opšteg nadzora nad poštovanjem i sprovođenjem obaveza iz povelje i preuzetih obaveza na osnovu međunarodnih ugovora, kao i poštovanja međunarodnog običajnog prava;
- Predviđeno je pravo žalbe i pokretanje postupka pred nekim od organa Ujedinjenih nacija.

2) INTERNACIONALIZACIJA LJUDSKIH PRAVA

Zbog iskustava poslije raznih ratova i režima neophodno je bilo započeti i proces internacionalizacije prava čovjeka, kako bi prava čovjeka postala briga međunarodne zajednice. Neophodno je odrediti minimum standarda i težiti da taj minimum dostignu sve države. Za sistem međunarodne zaštite ljudskih prava značajno je istaći sledeća dokumenta³:

- Povelja Ujedinjenih nacija od 1945. godine, u čijem uvodu se govori o osnovnim pravima čovjeka, o dostojanstvu i ravnopravnosti, kao i ravnopravnosti bez obzira na rasu, pol, jezik i vjeru;
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, usvojena 10. decembra 1948. godine (možemo reći da je preporuka Ujedinjenih nacija za poštovanje ljudskih prava);
- Razni paktovi o pravima čovjeka od kojih ističem: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, koje su usvojile Ujedinjene nacije i ratifikovala ih je bivša Jugoslavija. Fakultativnim protokolom se garantuje individualna žalba Komitetu za ljudska prava (pod uslovom da je njihova država potpisnica protokola). Mišljenje Komiteta nema karakter presude, ali znači moralni i politički pritisak na njeno postupanje. Ističem i Konvenciju o pravima djeteta, Konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Konvenciju o političkim pravima žena.

---

² Bokšić, Jasna, Sistem ljudskih prava, Magistrat, Sarajevo, 2002, str. 273.

³ Dimitrijević Vojin, Paunović Milan, Ljudska prava, str. 121.

Pored univerzalnih (svjetskih) postoje i regionalni ugovori, od kojih je najvažniji Evropska konvencija o zaštiti prava čovjeka i osnovnih sloboda iz 1950 godine.⁴

Evropska konvencija obuhvata lična i politička prava određujući organe za njihovu zaštitu: Evropska komisija i Evropski sud za ljudska prava, ali protokolom br. 11 iz 1994. ustanovljen je stalni Evropski sud za ljudska prava u Strazburu, a ukinuta Evropska komisija. Sve žalbe zbog kršenja Evropske konvencije upućuju se neposredno Sudu, tako da je pojedinac dobio status parnične stranke pred međunarodnim sudom.

Neophodno je istaći u ovoj oblasti i Američku konvenciju o ljudskim pravima (San Hoze, 22. novembar 1969. god.), Afrička povelja o pravima čovjeka i naroda (Najrobi, 27. juni 1981. god.), te Arapska povelja (15. septembar 1994. god.).⁵

3) KONTROLE POŠTOVANJA LJUDSKIH PRAVA I SLABOSTI SISTEMA MEĐUNARODNE ZAŠTITE

Uloga i značaj nadzora nad poštovanjem ljudskih prava je upravo kontrola nad vladama država koje i koliko ne poštuju ljudska prava na svojoj teritoriji. Ovu kontrolu vrše međunarodni organi sastavljeni od predstavnika države.

Značajnu ulogu u ovoj kontroli imaju međunarodne nevladine organizacije. Rad ovih organizacija nije opterećen politikom i ideologijom, a već su izgradile i ujednačene standarde. Nevladine organizacije istražuju upravo najosjetljiviji aspekt povrede ljudskih prava. Poseban značaj njihovog rada je javnost, jer oni svoje izvještaje dostavljaju svim značajnim domaćim i međunarodnim subjektima, a imaju i uticaj na međunarodno javno mnjenje.

Izvještaji međunarodnih organa koji vrše nadzor i kontrolu ljudskih prava dostavljaju se Komisiji za ljudska prava Ujedinjenih nacija, tako da Ujedinjene nacije imaju informacije o zaštiti ljudskih prava, a na osnovu toga mogu donositi preporuke.

Neki od međunarodnih ugovora sadrže posebne mjere za provođenje i zaštitu prava koja regulišu, a komiteti koje su ustanovili posjeduju zajedničke karakteristike:

- prilikom izbora članstva uzimaju u obzir geografsku zastupljenost, da su njihove zemlje potpisnice konvencije, da su članovi visokih stručnih i moralnih kvaliteta;
- proceduralne odredbe;

---

4 Kuzmanović, Rajko, Ustavno pravo, Apeiron, Banja Luka, 2006, str. 212.

5 Članice Arapske lige su prihvatile povelju o ljudskim pravima: Jordan, Ujedinjeni Arapski Emigrati, Bahrein, Tunis, Alžir, Džibuti, Saudijska Arabija, Sudan, Sirija, Somalija, Irak, Oman, Palestina, Katar, Kuvajt, Komorska ostrva, Libanon, Libija, Egipat, Maroko, Mauritanija, Jemen.

- daju obavezu državama članicama da podnose izvještaje koji se dostavljaju generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija; države imaju pravo da se izjasne o svakoj primjedbi;
- države članice imaju pravo da skrenu pažnju na države koje krše konvenciju.

Aktivnost međunarodnih organa kod zaštite ljudskih prava ograničava se suverenitetom država, neophodan je pristanak država članica, tako da je put zaštite omogućen na posredan način, stvaranjem političkog pritiska, traženjem odgovora i informacija, upoznavanjem međunarodne javnosti. Sve to vrši na državu pritisak da promijeni praksu kršenja ljudskih prava.

Problem je i u tome što države članice pokušavaju da kršenje ljudskih prava predstave onako kako njima odgovara. Kako bi se došlo do prave informacije potrebno je poređenje informacija od svih subjekata, pa čak i sredstava informisanja.

Kašnjenje informacija, kao i kašnjenje u razmatranju izvještaja, umanjuje očekivane efekte.

Ponekad, zbog nekih članova, i međunarodne organizacije se optereće političkim interesima država koje imaju svoje članove.

Otežavajući faktor u radu međunarodnih organizacija je i pitanje finansiranja koje je takođe u posljednje vrijeme otežano.

ZAKLJUČAK

Počeci evropskog kulturnog civilizacijskog života potiču iz vremena stare Grčke. Starogrčka organizacija je ugrađena u moderna shvatanja o demokratiji i ljudskim pravima.

Savremeni ustavi su u svoju strukturu ugradili i ljudska prava i slobode, jer civilno društvo nastaje tamo gdje su ljudi slobodni i gdje država ima zaštitnu funkciju.

Još uvijek se dešava da sve države u potpunosti ne daju punu zaštitu provođenju ljudskih prava, gdje dolazi do narušavanja prava.

Neophodno je da u takvim situacijama građani traže zaštitu od međunarodne zajednice. Široka je lepeza Konvencija koje se bave problemom primjene i kršenja ljudskih prava. Značajan je i broj komiteta koji se bave praćenjem stanja u oblasti ljudskih prava, a posebno je važno formiranje Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Međunarodna zaštita, pa makar i posredna, jeste značajan doprinos u sprečavanju kršenja ljudskih prava.

INTERNATIONAL PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

Dragan Golijan Ph.D.

Abstract: Natural and acquired rights are related to humans. Both of form a complete system of human rights of man. Human rights should be protected by the state, and that modern constitutions and governing, which sometimes is not enough. Sometimes it is necessary to control the protection of human rights by the international

community. The effectiveness of international law depends on the willingness of the state to let her expose of contemporary international supervision. Modern states ratify international treaties on human rights, and the contracts are based on the principle of reciprocity and fairness.

Key words: *international organizations, united nations, human rights, the Universal Declaration of Human Rights, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.*

LITERATURA

1. Stojanović, Dragan (2009): *Ustavno pravo*, knjiga I, Sven, Niš
2. Golijan, Dragan (2004): *Politička predstavništva balkanskih zemalja*, Alegrat, Han Pijesak
3. Gomić, Dana (1994): *Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, Prometej, Beograd
4. Bokšić, Jasna (2002): *Sistem ljudskih prava*, Magistrat, Sarajevo
5. Kuzmanović, Rajko (2006): *Ustavno pravo*, Apeiron, Banja Luka

RESUME

The beginnings of European cultural life of civilization date back to ancient Greece. Ancient Greek organization is incorporated into the modern concepts of democracy and human rights.

Modern constitutions are incorporated into its structure, and human rights and freedoms, it is civil society is created where people are free, and where the state has a protective function.

Still the case that all states do not fully provide the full protection of human rights enforcement, where there is a violation of law. It is necessary in such situations, people seek protection from the international community. The wide range of the Convention dealing with the problem and the application of human rights violations. A significant number of committees involved in monitoring the situation of human rights, and particularly to the formation of the European Court of Human Rights in Strasbourg. International protection, albeit indirect, is an important contribution to the prevention of human rights violations.